

HÖGSKOLAN
DALARNA

C-uppsats (HI2016)

”Jag hoppades att det skulle födas dött”*

Barnamord i Skåne 1867 : ett före och efter perspektiv

Författare: Patrik Duckert
Handledare: Peter Reinholdsson
Examinator: Lars Båtefalk
Ämne/huvudområde: Historia
Kurskod: HI2016
Poäng: 15 hp
Examinationsdatum: 20230620

Vid Högskolan Dalarna finns möjlighet att publicera examensarbetet i fulltext i DiVA. Publiceringen sker open access, vilket innebär att arbetet blir fritt tillgängligt att läsa och ladda ned på nätet. Därmed ökar spridningen och synligheten av examensarbetet.

Open access är på väg att bli norm för att sprida vetenskaplig information på nätet. Högskolan Dalarna rekommenderar såväl forskare som studenter att publicera sina arbeten open access.

Jag/vi medger publicering i fulltext (fritt tillgänglig på nätet, open access):

Ja

Nej

HÖGSKOLAN
DALARNA

Abstract:

Syftet med denna uppsats är att studera fjorton skånska kvinnor som dömts för barnamord under åren 1865 och 1866, i avsikt att förstå deras val att begå brottet och hur deras fortsatta liv utvecklades. Metoden har varit att kartlägga kvinnornas uppväxt, motiv till brottet samt deras liv efter avtjänat straff. Genom att kartlägga kvinnorna från kyrkoarkiv, fängelsearkiv och domstolshandlingar så syns en tydlig bild av kvinnor tillhörande den agrara underklassen som blir gravida men inte ser en möjlighet att behålla sitt barn. För många av kvinnorna så blir brottsgärningen något som kommer få stor påverkan på deras liv efter avtjänat straff. Ingen fortsätter den kriminella banan men merparten lever ett fattigt och utsatt liv. Ett antal av kvinnorna avlider under tiden som de avtjänar sitt straff. Endast fyra kvinnor får möjlighet att fullt ut återvända till samhället, bilda familj eller försörja sig på egen hand. De senare kommer också att leva betydligt längre.

Nyckelord:

Kvinnlig brottslighet, barnamord, fängelsearkiv, domstolshandlingar, kriminalitet.

Innehåll

1. Inledning	4
2. Syfte och frågeställningar	5
3. Material och metod	6
4. Tidigare forskning	8
5. Bakgrund	11
5.1. Kyrkans roll	12
5.2. Barnamord.....	13
6. Undersökning.....	14
6.1. Kvinnornas uppväxt.....	14
6.2. Tidpunkten för brottet	15
6.3. Mannens roll	17
6.4. Livet efter straffet	18
6.4.1. Nivå 1 – Nattvarden	18
6.4.2. Nivå 2 – Återkomst och försörjning.....	19
6.4.3. Nivå 3 – Familj och en del av samhället.....	20
7. Diskussion	22
8. Sammanfattning.....	25
Källor och litteratur.....	26

1. Inledning

Provinsialläkaren skriver, ”Då intet spår förfanns till yttre våld, utan endast blodfyllnad inom hufvudet, samt barnet blivit anträffat inslutet i en kista med icke omknuten navelsträng så synes döden hafva berott af underlåten vård om barnet. Men afsende på årstiden och kroppens tillstånd synes sannolikt att den länge legat undangömt, hvilket jag icke allena på min aflagda vittnesbörd intygar, utan och med denna min edliga redogörelse; så sant min Gud hjälpe till lif och själ bekräftar. ¹

Ovan text är läkarens attest i domboken efter att ha undersökt pigan Johanna Jönsdotters flicka som påträffats gömd i en kista på gården där hon arbetade som piga. Den 25-åriga Johanna dömdes till 6 års straffarbete för barnmord 1866 av Södra Åsbos häradsrätt. Johanna var inte ensam om sitt öde, att ta livet av sitt nyfödda barn var ett inte ovanligt brott under 1800-talet. Tvärtom, det var ett av de mer frekvent förekommande brotten som kvinnor dömdes för under senare hälften av 1800-talet.² Barnamord har alltid förekommit i historien, och gör det än idag. Men frekvensen var betydligt högre under 1800-talet än idag. Orsakerna varierade men samhällets syn på sex innan äktenskapet och det svaga skyddsnätet i samhället var två faktorer som påverkade unga ogifta kvinnor att fatta ett sådant beslut. Men vad var det som avgjorde att man tog beslutet av att ta livet av sitt nyfödda barn? Många kvinnor valde trots allt att föda sitt barn som oäkta och försöka ta hand om det.

1 Södra Åsbos häradsrättsarkiv 1866, dom 3 mars Riksarkivet Lund

2 Nilsson, Roddy & Eriksson, Marie, 2020, *Ilska, desperation och lömska försåt: våldsamma kvinnor i 1800-talets Sverige*, Lund s38

2. Syfte och frågeställningar

Syftet med arbetet är att skapa en bild av hur livet gestaltade sig för kvinnorna som begick brottet att ta livet av sitt nyfödda barn. Genom att se på deras liv livet innan brottet och hur livet utvecklades efter det att brottet avtjänats försöka se hur kvinnornas liv utvecklades och kartlägga ett livslångt perspektiv

De frågeställningar som arbetet har som avsikt att besvara är:

- Vilken var kvinnornas bakgrund och uppväxt?
- Vad var orsaken till att de begick brotten? Finns det ett tydligt motiv och hur förklarade kvinnan själv sig vid rättegången.
- Det var kvinnans som döms vid domstolen men naturligtvis så finns det en man med i bakgrunden. Kan man se något spår av honom i rättegången eller övrigt material?
- Hur blev kvinnan liv efter det att straffet var avtjänat? Kunde de återgå till samhället eller kan man se att det fortsatta livet påverkades av brottet?

3. Material och metod

Undersökningen är baserad på ett antal av de kvinnor som finns listade i fångrullan vid centralfängelset på Norrmalm i Stockholm under åren 1865 och 1866. Urvalet är de kvinnor som är dömda vid häradsrätter och rådsrätter inom nuvarande Skåne län, dåvarande Malmöhus och Kristianstads län. Vid tidpunkten så var centralfängelset på Norrmalm ett av tre fängelser där kvinnor avtjänade straff för barnmord. Valet av det geografiska området baseras på möjligheten att följa upp deras domar som är förvarade på landsarkivet Lund och stadsarkivet i Malmö.

I fångrullan kan man se kvinnans namn, födelsesocken och födelsedatum samt noteringar om vilket brott som de dömts för samt vid vilken domstol. Genom den data kan man sedan följa kvinnans liv från födsel och vidare i livet genom kyrkoböckerna och husförhörlängder, från födsel och vidare i livet. I uppsatsen följs kvinnan från sin födelse och sedan vart 10:e år. Det skapar en bild av livets utveckling, uppväxten – yrkeslivet – brottet – livet efter avtjänat straff fram till dess att de avlider. Vidare så kan vi genom domböckerna skapa oss en bild av hur kvinnan själv, men också vittnen, gav en bild av brottet och hur beslutet att döda sitt barn växte fram.

Utifrån fångrullorna på Centralfängelset på Norrmalm³ så har det identifierats 14 kvinnor som begick brottet och dömdes inom Malmöhus och Kristianstadsläns område. Totalt i straffrullan så finns det 158 kvinnor registrerade. Av de 14 kvinnorna så var tolv dömda för barnmord, en för fosterfördrivande och en för fosterläggande i lön. Samtliga var dömda med hänvisning till strafflagen från 1864.

De fjorton kvinnorna var födda mellan 1829 och 1844, samtliga inom Skåne läns nuvarande område. Tretton av de fjorton kvinnorna födes på landsbygden, en kvinna inom Lunds domkyrkoförsamling. I arbetet med att kartlägga kvinnorna så kan vi finna 12 av dem från sin födelseort fram till dess att brottet begås. I ett av fallen, Hanna Hansdotter från Genarp, så finner vi endast en kort notering om födseln, sedan är det domen och en notering i dödsboken om att hon avlider 1869 i fängelset, tre år efter sin dom. Hanna skiljer sig också från de

³ Centralfängelset på Norrmalm, Stockholms stadsarkiv

övriga kvinnorna. Hon är den enda av kvinnorna som föds som oäkta – vilket innebär att hennes mamma var ogift. De övriga tretton kvinnorna föds inom äktenskapet. Cecilia Jönsdotter är född i Norra Rörums socken, där kyrkoarkiven förstördes i en brand, vilket gör att hennes uppgifter är okända.

Att försöka kartlägga en persons liv utifrån en rad och några anteckningar i en kyrkobok är en utmaning. När prästen gjorde sina noteringar, i fältet för övriga anmärkningar, så gör han det utifrån sitt perspektiv och sina värderingar. När en person flyttade mellan församlingar så fick man med sig ett betyg, där nästa präst noterade betyg och anmärkningar. En notering om att en person är fattig behöver inte betyda att livet är olyckligt. Eller att en kvinna efter avtjänat straff gifter sig med en man och bildar familj, behöver inte vara ett givet bevis på att kvinnan har accepterats in i samhället. Men genom att följa dem över en längre tid så ger de oss en möjlighet att se hur livet förändras. Genom att definiera ett antal nivåer så kan man se på hur de återintegrerades i samhället.

- Första nivån så undersöks om kvinnan tog nattvarden och blev en del av den kyrkliga gemenskapen.
- Andra nivån så kartläggs hur kvinnan hanterade återkomsten till sin socken. Började hon att arbeta och försörja sig eller kan vi se återfall i samma eller annan brottslighet.
- Tredje nivån, kvinnan gifter sig eller på annat sätt blir en del av samhället och gemenskapen.

Kyrkoböckerna, domböckerna och fångrullorna är källor som finns bevarade på riksarkivet i Lund. Böckerna är samtida och den som noterade i dem var socknens präst, domböckerna är noteringar från rättegången och nedtecknade under rättegången av rättens skrivare. Här finns det inte någon trädning att tala om utan uppgifterna håller ett högt värde.⁴ Dock bör man beakta prästens tendens, där deras egna värderingar och syn på rätt och fel påverkar noteringar och kommentarer.

⁴ Thurén, Torsten & Werner, Jack, 2019, *Källkritik, Fjärde upplagan*, Stockholm s 52

4. Tidigare forskning

När det gäller motiv till barnamord så har ett flera forskare studerat de bakomliggande faktorerna. Helena Hagelin, historiker vid Göteborgs universitet, har i sin avhandling, *kvinnovärldar och barnamord*⁵ lyft fram hur normer och kontroll av andra kvinnor gjorde det svårt för en ogift kvinna att föda ett barn. Modersrollen var ämnad för den gifta kvinnan. ”Den gifta födande kvinnan kunde förvänta sig hjälp från sina medsystrar. De undersökta ogifta kvinnorna födde i ensamhet och inte sällan under svåra omständigheter.”⁶ . En utomäktenskaplig graviditet var en svår påfrestning på de sociala och moraliska banden. I Hagelins avhandling har 152 fall analyserats utifrån perspektivet om hur kvinnors makt och kontroll av varandra påverkade samhället.

Gun-Britt Johansson har i sin avhandling vid sociologiska institutionen vid Umeå Universitet, *Synderskan och lagen: barnamord i tre Norrlandslän 1830–1870* från 2006⁷ fokuserat på att förstå vem kvinnorna var som begick barnamord, vad fick de till att ta det beslutet. Johansson undersöker och beskriver totalt 170 kvinnor. Slutsatsen är att de ogifta kvinnorna inte själv hade resurser att ansvara för sin graviditet. Antingen fick de bekänna sitt misstag och hoppas på välvilja från omgivningen eller försöka dölja den och därefter göra sig av med barnet. För de kvinnor som anade att välviljan inte var där så kanske barnamordet var den enda utvägen⁸.

Marie Lindstedt Cronberg, historiker vid Lunds universitet, har med sin doktorsavhandling, *Synd och skam, ogifta mödrar på svenska landsbygd 1680–1880*⁹ studerat kön och sexualitet i agrarsamhället. Där studerar hon hur normer kring sexualitet förändras över tiden och vilka följder som de förändrade lagarna fick för män respektive kvinnor. I sin avhandling så lyfter hon fram kvinnans position i samhället och förklaringar till varför ens en kvinna i ett starkt kontrollerat samhälle som en landsorts församling var, ens var benägen att riskera att bli

5 Hagelin, Helena, 2010, *Kvinnovärldar och barnamord: makt, ansvar och gemenskap i rättsprotokoll ca 1700-1840*, Institutionen för historiska studier, Göteborgs universitet, Diss. Göteborg : Göteborgs universitet, 2010, Göteborg, 2010

6 Hagelin, 2010, s147

7 Johansson, Gun-Britt, *Synderskan och lagen: barnamord i tre Norrlandslän 1830-1870*, Sociologiska institutionen, Umeå universitet, Diss. Umeå : Umeå universitet, 2006, Umeå, 2006

8 Johansson, 2006, s 34

9 Lindstedt Cronberg, Marie, *Synd och skam: ogifta mödrar på svensk landsbygd 1680-1880*, Cronberg Publ., Diss. Lund : Lunds universitet, 1997, Tygelsjö, 1997

gravid utanför äktenskapet. Att det var väldigt skilda förutsättningar om du var en dotter till en markägande bonde eller dotter till en torpare utan något att föra vidare i arv. I det agrara samhället så fanns det två kategorier av kvinnor med helt olika förutsättningar i livet. Döttrar till bönder och borgare samt proletära döttrar.¹⁰

Bondens och borgarens dotter, som räknas till de besuttna, var en nyckelroll i arvskiften. Därför var deras oskuld, äktenskap och barn en angelägenhet för hela familjen. Att dottern blev väl bortgift med tillhörande arv och hemgift var normen. I många fall så valde inte dottern själv sin make utan det var en angelägenhet för föräldrarna.

Men för de som växte upp som döttrar till arbetskarl, dagsverkare, soldater eller andra kategorier utan egen mark så var situationen annorlunda. De hade ingen hemgift att tala om och inget arv att locka med. Kvinnorna var självförsörjande från tidig ålder och arbetade i andras hushåll från tidig ålder. Om dessa kvinnor skulle bli gifta så fick de försöka lösa det på egen hand, och kanske var det sig själv som var själva värdet. Viljan att bli gift var stark, det var som Cronberg skriver. ”Äktenskapet var praktiskt taget enda möjligheten för en fattig, omyndig kvinna att skapa ett eget hem, och ju äldre hon blev desto svårare blev det att få anställning som tjänstepiga.”¹¹

Här lyfter också Cronberg fram ett intressant faktum. När straffet för sexuellt umgänge utanför äktenskapet mildras så minskade sannolikheten att en oönskad graviditet skulle leda till ett äktenskap. När sexualiteten avkriminaliserades så var det kvinnorna som lämnades ensamma med ansvar för barnen och dess försörjning. Männerna kunde gå vidare och förneka sin inblandning. Något som Cronberg menar kan vara en faktor när antalet ogifta mödrar och barnamord rusar på andra hälften av 1800-talet.¹²

Roddy Nilsson, professor i historia vid Göteborgs Universitet och Marie Eriksson, historiker och lektor vid Linneuniversitet har med sin bok, *Ilkska, desperation och lömska försåt* studerat kvinnors utövande av våld. Studien av våldshandlingar syftar till att skapa en ”djupare

10 Lindstedt Cronberg, 1997, s 185-187

11 Lindstedt Cronberg, 1997, s 187

12 Lindstedt Cronberg, 1997, s 187-188

förståelse för inte bara kvinnors roller i samhället utan också för samhället, kulturen och genusordningen i vid mening.”¹³ I Nilssons och Erikssons bok finns ett helt kapitel om barnamord som lyfter fram brottet i ett par intressanta perspektiv. Dels att det är ett brott som ökar kraftigt i volym under andra delen av 1800-talet, något som avviker från den allmänna trenden om minskning av dödligt våld under 1700 och 1800-talet.¹⁴ Dels att de utmanar motivet till barnamord där de menar att den traditionella förklaringen om kombinationen av svårigheter med försörjning och social skam kan vara ett svar som kvinnorna förväntades att uppge. Att en historiker ska vara försiktig att föra vidare en traditionell tolkning. De pekar på möjligheten att domar och redogörelser var präglade av hur man ville se på saken, att ibland kvinnorna inte ens tillfrågades om sitt motiv. Alternativa motiv lyfts fram av Nilsson och Eriksson i form av panikångest och avsaknad av förmåga att knyta an till det nyfödda barnet.¹⁵ Arbetet utgår från Göta hovrätts prövningar under åren 1859 till 1864, sammanlagt 173 fall.

I Nilssons och Erikssons bok finns ett avsnitt som beskriver kvinnor som begår brott utifrån en subjektspostionering. Utifrån den franska sociologen Michel Wieworkas modell, så skapas en modell där kvinnor inte är en grå massa utan individer med olika förutsättningar att påverka sitt eget och andras liv. Traditionellt så har kvinnor som begått våldsbrott betraktats som antingen galna eller dåliga kvinnor som bryter med det önskvärda kvinnliga beteendet alternativt som ett offer som i desperation reagerar på en svår situation. Båda dessa tolkningar menar man förnekar kvinnan som en person som har förmåga att handla, att de som subjekt var låsta till en roll utan egna fria och rationella val. Den svagaste subjektspostionen hade de kvinnor som blev oönskat gravida med en man som inte ville ta ansvar för situationen. Att kvinnorna som beslutade sig för att ta livet av sitt nyfödda barn gjorde det för att undvika att hamna i en framtid och position som de fruktade, med svårigheter att försörja sig och att inte bli gifta. Att de då tog ett aktivt beslut att bevara sin frihet, som förvisso var ringa, men som ändå gav möjlighet till ett framtida liv som var bättre än att vara moder till ett utomäktenskapligt barn. En aktiv handling av en kvinna, där de flesta i samma situation valde annorlunda. Med den tolkningen så är inte barnamörderskan ett offer utan en aktiv gärningskvinna.¹⁶

13 Nilsson & Eriksson, 2020, s 22

14 Nilsson & Eriksson, 2020, s 78-79

15 Nilsson & Eriksson, 2020, s104-108

16 Nilsson & Eriksson, 2020, s 185-187

5. Bakgrund

Med Karl IX straffordning från 1611 så införs i Sverige en särskild lag för barnamord. Likt många andra europeiska länder under samma period vill man särskilt skilja ut brottet när en ogift kvinna tar livet av sitt nyfödda barn. Medvetet så ville man skilja på gifta och ogifta kvinnor, de senare hade utöver att döda sitt barn också gjort sig skyldiga till ett sexualbrott. 1734 års lag gick i linje med ovan, en kvinna som blivit gravid utanför äktenskapet och inte berättat om sin situation skulle straffas hårt. Om hon födde barnet i hemlighet och sedan gömde det skulle hon straffas med halshuggning och kroppen skulle brännas.¹⁷ Med Gustav III barnamordsplakat så förändrades lagen, dödstraff fanns kvar men kraven på bevis stärktes. Syftet var Den sista kvinna avrättades för brottet 1830, straffen omvandlades till livstids straffarbete på tukthus. Ofta med benådning efter ett par år. Barnamordsplakatet syfte var att minska den sociala skam som fanns runt att bli med barn utanför äktenskapet. En skam som många gånger var motivet för att begå ett barnamord. Barnamordsplakatet innebar bland annat att en kvinna skulle kunna föda ett barn anonymt på annan ort utan att avkrävas sitt namn. Detta var dock något som få kvinnor hade möjlighet till. Däremot så resulterade den nya lagen att männen kunde vara anonyma, och begreppet fader okänd blev norm vid födslar utanför äktenskapet.¹⁸

1800-talets liberala strömmar lede till att man införde mer humana lagar, där man utgick från en ökad förståelse för den situation som en ogift kvinna befann sig i. I arbetet med lagen så framgår det att man förstod kvinnans fruktan för vanära och svårigheten att försörja sitt barn. I den kungliga förordningen från 1861 och med strafflagen 1864 införs betydligt mildare påföljd för ett barnmord jämfört med övriga former av uppsåtligt dödligt våld.

¹⁷ Nilsson & Eriksson, 2020, s 76

¹⁸ Nilsson & Eriksson, 2020, s 77

I linje med detta så förändrades även fångvården. Med början under 1840-talet så byggs en ny generation av fängelser, cellfängelser. Syftet var att ersätta de befintliga logementfängelse där de intagna bodde i större grupper. Där fanns också mindre celler, men då för disciplinstraff. Med 1840-talets reform låg fokus på att bryta möjligheten för de intagna att umgås och i stället enbart låta dem möta vakter, präster och andra positiva krafter. Målet var att brottslingar, med rätt behandling, kan åter bli en del av samhället.¹⁹

5.1. Kyrkans roll

Kyrkan och församlingen är under 1800-talet fortfarande ett av fundamenten i samhället. Där möte man sina sockenbor, fick ta del av nyheter och händelser samt firade livets högtider. En kvinna som fött barn fick avstå från att besöka kyrkan en tid efter förlossning. Efter sex veckor återinträde kvinnan i kyrkorummet genom kyrkotagningen. En ceremoni som i grunden utgick från att kvinnan var oren men som med reformationen blev mer en statushöjande ceremoni där kvinnan klädde upp sig och leddes in av prästen till främsta bänken. Detta då om kvinnan var gift. En ogift kvinna fick en helt annat bemötande. Det förtjänade ingen hyllning utan fick göra avbön för sin sexuella relation utanför äktenskapet. Då genomfördes skriftning, en ceremoni där prästen läxade upp kvinnan. Tanken var att kvinnan skulle erkänna sin synd och ånger, därefter församlingens förlåtelse och återupptagandet av syndaren i gemenskapen. Fram till 1741 så genomfördes detta som en del av gudstjänsten. Därefter användes det som benämns som enskild skrift, ett möte mellan syndaren och prästen.²⁰

På ett övergripande plan minskade antalet våldsbrott, både lindriga som mord från tidig modern tid till 1800-talets början. Under den senare delen av 1800-talet så syns en markant uppgång av det dödliga våldet, men ändå långt ifrån de nivåer som rådde under tidig modern tid. Den uppgången kopplades till den sociala kris som uppstod med urbanisering, folkökning och proletarisering.²¹ När det gäller kvinnor så har deras utövande av grovt våld alltid varit blygsamt i jämförelse med mäns. Dock endast om man undantar barnamord.²²

19 Blomqvist, Hans & Waldetoft, Dan, Zimmermans hotell: Linköpings läns cellfängelse 1846-1946, sid 6-9 Nordiska museet, Stockholm, 1997

20 Lindstedt Cronberg, 1997, s 251 ff

21 Nilsson & Eriksson, 2020, s 17-18

22 Nilsson & Eriksson, 2020, s 25-26

Nilsson och Eriksson lyfter fram att det kvinnliga våldet har präglats av en kulturell stereotyp där kvinnan beskrivits som passiv och fredlig. Kvinnligt våld har setts som ett resultat av impulser och passion, snarare än planering och förnuft. Kvinnor som begår brott var dubbelt avvikande, de bröt mot både lagen och de dominerande könsnormerna. Det har också funnits en tendens att betrakta kvinnorna som offer. Dock så har historiker på senare år nyanserat den tidigare dominerande uppfattningen och ger kvinnorna en större självständighet runt brottsutövningen.²³

5.2. Barnamord

Sverige inför nationell brottsstatistik under 1830-talet, vilket gör att vi kan få en tydlig bild om hur brottet barnamord kraftigt ökar under 1800-talet. Under perioden 1841–1856 döms 313 kvinnor för barnamord eller fosterläggande å lönn. 21 kvinnor per år i genomsnitt. Perioden 1866 – 1890 så döms ungefär 2000 kvinnor för samma brott, ett genomsnitt på 83 kvinnor. Den ökningen gör att kvinnors dödliga våld kvantitativt överstiger männens under 1800-talets senare hälft. Här lyfter Nilsson och Eriksson fram möjligheten att det inte kan uteslutas att det inte var antalet utförda barnamord som ökade utan antalet brott som upptäcktes och anmäldes. Något som kan ha koppling till att straffen mildrades och inte innebar dödsstraff.

I strafflagen från 1864 så regleras mord, dråp och annan misshandel under det 14 kapitlet. Den 22 paragrafen, barnamord, behandlar kvinnor som vid födseln eller därefter dödar sitt barn. Aningen genom handling eller underlåtenhet av. Straffet var straffarbete, som lägst fyra och år max tio år. Den 23 till 25 paragrafen hanterar andra former av brott, exempelvis fosterläggande å lönn, där man inte aktivt dödar sitt barn men gömmer ett dödfött barn.²⁴ För att bevisa att barnet varit levande så använde man ofta en läkare till att genomföra en rättsmedicinsk undersökning.

²³ Nilsson & Eriksson, 2020, s 27–28

²⁴ https://www.lagboken.se/Lagboken/start/ordning-och-sakerhet/polislag-1984387/d_3276104-strafflag-1864

6. Undersökning

6.1. Kvinnornas uppväxt

Med undantag av Hanna Hansdotter är de övriga tretton kvinnorna, som sagt födda inom äktenskapet. Samtliga är en del av den obesuttna klassen på landsbygden, som växer kraftigt under första hälften av 1800-talet.²⁵ Deras fäders yrken varierar, mest förekommande är torpare och inhysing, personer som arbetade i jordbruket men som inte själv ägde jorden. Några av dem var före detta soldater, som efter avslutad tjänstgöring, övergick till att arbeta inom jordbruket. En av kvinnorna, Anna Catharina Olsson i Skabersjö socken, hade en fader med en något högre status, en rättare. Han var med dagens ord förman på en större gård. Anna Catharina återkommer längre ner i undersökningen, eftersom hon skiljer sig från övriga även på andra områden.

Kvinnorna i undersökningen föds mellan 1827 och 1844 och var uppväxta på den skånska landsbygden. Genom respektive kvinnas noteringar i respektive församlings kyrkobok så kan vi se att det är familjer med ett flertal syskon, många har sex till åtta. Det finns två kvinnor som hade en uppväxt som skiljer sig från de övriga. Pernilla Larsdotter, vars fader var fattighjon, växte upp med åtta syskon i Ivetofta socken på gränsen mot Blekinge i nordöstra Skåne. Hennes fader Lars dömdes under hennes uppväxt vid två tillfällen för stöld och han avled när Pernilla var 20 år.²⁶ Då flyttade hon hem till sin mamma under en kortare period, innan hon fortsatte att arbeta som piga i närheten av hemmet. Även Bengta Hansdotter från Björka socken, idag en del av Sjöbo kommun, hade en uppväxt som sticker ut. Hennes mor dog i barnsäng när hon var åtta år – 1852 i april månad. Fadern gifte om sig samma år med en piga från trakten.²⁷ Utöver dessa två noteringar så har kvinnorna en uppväxt som inte på något annat sätt i kyrkoböckerna noteras.

25 Myrdal, Janken & Gadd, Carl-Johan (red.), Det svenska jordbrukets historia Bd 3 Den agrara revolutionen : 1700-1870, s 221-229 Natur och kultur/LT i samarbete med Nordiska museet och Stift. Lagarsberg, Stockholm, 2000

26 Ivetofta (L) AI:8 (1849-1856) Bild 130 / sid 126 Riksarkivet Lund

27 Björka (M) AI:7 (1851-1856) Bild 29 Riksarkivet Lund

När samtliga kvinnor var i åldern 15 till 19 år flyttade de hemifrån och tog tjänst som piga. I de flesta fall var det i närheten av deras föräldrahem. Man stannade i närområdet och flyttade mellan olika gårdar och arbetsplatser, oftast efter ett eller två år. Kvinnorna, precis som övriga pigor och drängar, flyttade primärt på hösten. Anna Catharina Olsson som nämns ovan skiljer ut sig här, hon flyttade åter hem vid 20 års ålder och arbetade som piga på de större godsena i närheten av sitt barndomshem. Hon flyttade till Malmö och födde där sedan ett oäkta barn, sonen Martin 1860 vid 33 års ålder.²⁸ Efter det återvände hon till landsbygden med sin son och fortsatte att arbeta som piga. Anna Catharina är betydligt äldre än de övriga kvinnorna, hon var 38 år när hon 1865 blev gravid och begick brottet. Dock var hon inte ensam om att tidigare i livet fött ett oäkta barn. Av de fjorton kvinnorna kan vi se i kyrkoböckerna att fyra av dem fick ett barn utom äktenskapet några år innan de åter föder ett barn som de beslutar sig för att ta livet av. Kanske kunde de försörja ett oäkta barn men inte flera?

6.2. Tidpunkten för brottet

I domböckerna för de 14 kvinnorna så synliggörs deras egen bild samt i några fall även vittnens uppfattning om händelsen och tiden innan brottet. Av de fjorton kvinnorna har åtta domar studerats. Domarna är olika i omfattning, en del är kortare noteringar på en halvsida och i några fall så är det flera sidor med vittnen och obduktionsprotokoll. Tre av domarna är mer omfattande och utgör underlag för undersökningen om händelserna runt brottet.

Kvinnornas utsatta position lyser tydlig igenom när man läser protokollen. Förtvivlan och uppgivenheten att man hamnat i en besvärlig situation syns tydligt. Pernilla Larsdotter var 29 vid tillfället år och berättade att hon valde att dölja sin förlägenhet, sökte sig till ett ensligt ställe när hon insåg att det var dags att föda. Hon berättade att hon valde att föda barnet stående och lät det falla till marken i hopp om att det inte ska klara fallet. Fostret beslutade hon sig för att dölja i källaren. När hon konfronterades med att hon skulle ha fött ett barn förnekade hon det. Efter att fostret har genomgått rättsmedicinsk undersökning stod det klart att fostret var levande vid födseln men genom Pernillas hantering avlidit. Hon döms för att uppsåtligen dödat sitt barn till åtta års fängelse vid Villands häradsrätt den 20 maj 1865.²⁹

28 Malmö Caroli (M) AI:8 (1860–1864) Bild 60 / sid 55 Riksarkivet Lund

29 Villands häradsrättsarkiv 1865, dom 20 maj 1865 Riksarkivet Lund

Än tydligare, hur kvinnorna skämdes över sin situation framgår det i Else Hansdotters dom. Den 24-åriga kvinnan berättade hon hur hon dolde det för alla, även för sin fästman. I hennes berättelse framgick en förtvivlad kvinna som in i det sista förnekade för sig själv om sin situation. Hon smög undan till fårhuset och födde en flicka i ensamhet. Hon hoppades att barnet skulle vara dött, men när hon märkte att det var vid liv så vill hon plocka upp det och kyssa barnet. Men som hon berättade vidare, något inom henne fick henne att ta barnet i benen och slå huvudet mot ett vattenkar till dess att barnet var tyst. Därefter svepte hon in det i en schal och gömde det under kuddarna i sängen. Hon var väldigt matt och tvingades att ligga till sängs, vilket gjorde att hennes husbonde Per Jönsson anade oråd. Han tillkallade barnmorskan som snabbt kunde få Else att erkänna sitt brott. I de följande vittnesmålen så fick Else Hansdotter goda vitsord från vänner och husbonden. Visst har man sett att hon blivit tjock men inte så att man misstänkt henne som gravid.³⁰

Domen mot Nilla Jönsdotter från Rya socken är också en av de mer omfattande och ger en bild av samtiden och ödet för henne. Enligt vittnesbrev från tidigare församlingar så var hon ostraffad och har tagit sin nattvard. Hon är utfattig och hade försörjt sig som piga på olika gårdar. Barnet som fanns i Nillas kista obducerades. Enligt rättsläkaren så var barnet fött levandes och sedan strypts, tydliga märken fanns på barnets hals. Barnet var tvättat och insvept i Nillas förkläde. Nilla själv berättade att hon av blygsel inte vågat erkänna att hon var gravid för sitt husbondfolk. De hade frågat ett flertal gånger om hennes tillstånd. Enligt Nilla var barnets fader en tidigare dräng på gården, Anders Johansson, men han å sin sida förnekade faderskapet. Nilla vittnar om att Anders som ett återkommande problem och att återkommande vållat Nilla bekymmer.

Enligt Nilla Jönsdotter så har hon inga tankar på att göra något med sitt barn, men hade efter födsel känt att det bästa för henne och barnet var om det dog. Hon kramade barnet hårt och satte samtidigt tryck med tummen och pekfingret över strupen. Efter en stund blir hon rädd och släpper taget, men inte sett något tecken till liv. Hon sveper in det och lägger det i kistan.³¹

30 Oxie Häradsrätts arkiv 1865, dom 24 maj 1865 Riksarkivet Lund

31 Södra Åsboshäradsrätts arkiv 1866, dom 3 mars 1866 Riksarkivet Lund

6.3. Mannens roll

Finns det något spår av mannen i domböckerna eller i kvinnornas fortsatta liv? Om vi börjar med kyrkoböckerna så är det ingen av de fjorton kvinnorna som har någon notering i socknens kyrkobok om lysning eller någon annan notering om fadern till deras barn som mördats. Inte heller någon av kvinnorna hade en man som väntade på dem efter avtjänat straff. Om man då undantar Ingar Andersdotter som är gift vid tidpunkten för brottet. Men hennes man Per Glans, avled 1867, under tiden som hon avtjänade straffet.

Else Hansdotter namngav sin fästman, Bengt Nilsson i Arrie, men berättade inget ens för honom om sin situation. Han fick vittna vid domen och berättade att han inget vetat, men att han märkt att hon varit mycket tjock den sista tiden. Men han hade inte tänkt så mycket på saken.³²

I de två fallen Pernilla Larsdotter och Nilla Jönsdotter uppgav kvinnorna att de hade berättat om graviditeten för den som de menade var fadern till barnet. I båda fallen så förnekade mannen sin inblandning. Båda kvinnorna valde då att inte berätta för någon annan om sin situation, de skämdes för att ha satt sig i den situationen.

Detta stämmer väl med Nilsson och Erikssons kartläggning i boken *Ilska, desperation och lömska försåt* där de kartlagt 173 mål i hovrätten. Endast i tolv fall namnges fadern och fem av dem dömdes för brott. Men ingen man dömdes för medhjälp till barnamord utan för hor då i dessa fall var gifta med en annan kvinna. Men i deras material där de refererar till tidigare forskning, så var majoriteten ogifta män och likt kvinnorna tjänstefolk.³³

32 Oxie Häradsrätts arkiv 1865, dom 24 maj 1865 Riksarkivet Lund

33 Nilsson & Eriksson, 2020, s 93–95

6.4. Livet efter straffet

I undersökningen så utgick vi från fjorton kvinnor. Tolv av dessa har vi lyckats att identifiera och följa innan och efter strafftiden. Tre av kvinnorna avled under strafftiden, efter det att de överförts till kvinnofängelset i Göteborg. Två av dessa inom en kort period i tyfoidfieber. En infektion orsakad av bakterier från vatten och mat.³⁴ Det ger oss nio kvinnor att undersöka vidare. Genom att jämföra dessa kvinnor mot våra tre nivåer så kan vi följa deras fortsatta liv

6.4.1. Nivå 1 – Nattvarden

Efter avtjänat straff så återfördes kvinnan till sin hemort. Här kommer en kvinna att falla bort, det är Pernilla Larsdotter som omgående emigrerar till Danmark och vi kan inte se i några arkiv att hon återvänder. Således är det åtta kvinnor som kan följas efter sitt avtjänade straff. Samtliga återfördes till den socknen där de senast var skrivna i samband med det utdömda straffet. Genom att studera deras husförhörlängder några år efter det att återvänt så kan vi se hur socknens präst noterat deras närvaro vid nattvarden. Av våra åtta kvinnor så är det hälften som efter sitt avtjänade straff noterats för att ha tagit nattvarden i sin hemförsamling. De kvinnor som väljer att ta nattvarden efter fängelsestraffet är, Else Hansdotter³⁵, Anna Catharina Olsson³⁶, Karna Mårtensdotter³⁷ och Nilla Jonsdotter³⁸.

Dock så har samtliga noterats för nattvard under sin tid i fängelset i Göteborg, men det var en också en del av verksamheten i fängelset där man genom sin ensamma tid i cellen endast fick umgås med personer som kunde främja fångens moraliska förbättring. Många uppskattade att få ett besök av prästen. Ett fenomen som uppstår är det som benämns som fångreligiositet, en naturlig del där man under tiden i fängelset blir starkt religiös.³⁹

34 Folkhälsomyndigheten, Smittsamma sjukdomar <https://www.folkhalsomyndigheten.se/smittydd-beredskap/smittsamma-sjukdomar/tyfoidfieber/> Hämtad 2023-05-10

35 Malmö Caroli (M) AI:77 (1869–1878) Bild 271 / sid 262 Riksarkivet Lund

36 Malmö Caroli (M) AI:69 (1867–1877) Bild 75 / sid 70 Riksarkivet Lund

37 Löderup (L, M) AI:22 (1886-1895) Bild 105 / sid 268 Riksarkivet Lund

38 Tåssjö (L) AII:1 (1900-1922) Bild 650 / sid 54 Riksarkivet Lund

39 Blomqvist, Hans & Waldetoft, Dan, Zimmermans hotell: Linköpings läns cellfängelse 1846-1946, sid 68-76 Nordiska museet, Stockholm, 1997

6.4.2. Nivå 2 – Återkomst och försörjning

Till nivå 2 så har studien åtta kvinnor. Av dessa kvinnor så är det tre som valde att stanna på orten och fortsätta sina liv. Övriga fem valde att flytta en längre bit bort från sin tidigare hemort. Kanske var det ett sätt att försöka starta om livet, att fly från det som hänt? Samtidigt så kan vi se i kyrkoböckerna hur noteringen om det som skett följer kvinnorna när de flyttar till en ny församling. Ingen av kvinnorna återgår till brottslighet. Men fyra av dem kom att få ett besvärligt liv när det gäller att återgå till samhället. Det handlar främst om att de får ett fattigt och utsatt liv efter avtjänat straff. Det hårda livet gjorde att de avlider förhållandevis tidigt. De fyra kvinnorna var:

Else Hansdotter bosatte sig i Malmö när hon vid 30 års ålder hade avtjänat sitt straff. Hon arbetade som piga men dog tio år senare i dysenteri. Då arbetade hon som piga i kvarteret Danzig, Caroli församling i Malmö.⁴⁰

Inga Andersdotter som var den enda kvinnan som var gift när hon begick brottet. Hon blev änka under tiden som hon avtjänade straffet. Frigiven 1872 och emigrerade då till Danmark. När hon återvände från Danmark år 1877 så var hon sjuk och hamnade på fattighuset. Hon avled vid 63 års ålder som urfattig och svag. Enligt kyrkoboken var hon då åter utomlands.⁴¹

Anna Catharina Olsson, dotter till rättsaren och som var 38 år när hon begick sitt brott, återvände till Caroli församling i Malmö. Sin son som hon fick 1860 hade varit fosterson i en annan familj, men återvände till sin mamma efter hon avtjänat sitt straff. Sonen Martin flyttade hemifrån vid 15 års ålder år 1875. Hon levde ensam och fattigt. Anna Catharina avled 1882 vid 53 års ålder.⁴²

Else Catharina Ek födde 1860 en son Axel. Hon dömdes 1866 till fyra års fängelse och återvände till Gudmuntorps församling 1870. Sonen är fosterson och växte upp hos en annan familj, han gifte sig 1884 och bildade familj. Men Else försvann spårlöst efter 1870 och finns inte i kyrkoböckerna. En möjlighet är att hon emigrerade men valde att inte begära ett flyttintyg från prästen.⁴³ Hennes exakta öde är okänt.

40 Malmö Caroli (M) AI:89 (1878–1885) Bild 325 / sid 342 Riksarkivet Lund

41 Onslunda (L) AI:10 (1869–1878) Bild 240 / sid 236 Riksarkivet Lund

42 Malmö Caroli (M) AI:69 (1867–1877) Bild 75 / sid 70 Riksarkivet Lund

43 Gudmuntorp (M) AI:9 (1867–1872) Bild 243 / sid 236 Riksarkivet Lund

6.4.3. Nivå 3 – Familj och en del av samhället

På denna nivå kan vi räkna in de fyra kvinnorna som kvarstår. Det var tre som gifter sig – Karna Mårtensdotter, Nilla Jonsdotter och Johanna Svensdotter. Till den skaran så kan vi också addera Elna Stefansdotter som förvisso inte gifter sig, men som försörjer sig och tar hand om sina barn. Dessa fyra kvinnor kom också att leva längre, de hade en snittålder på 85 år vid sin död, vilket är betydligt högre än genomsnitt vid 1900-talets början. För en kvinna född 1860 så är medellivslängden 50,3 år.⁴⁴

Karna Mårtensdotter gifte sig 1873 och fick med sin man två barn, 1875 och 1880. Utöver det så tog de sig an två fosterbarn, vilket får anses som speciellt med tanke på det tidigare brottet. Hon blev änka vid 73 års ålder och avled 1934 vid den respektabla åldern av 95 år.⁴⁵

Nilla Jonsdotter flyttade till en ort cirka fem mil från sin tidigare vistelseort och arbetade som piga. 1882 så gifte hon sig med en änkeman, torparen Johannes Andersson. Hon var då 44 år och han 58 år. Hans tre söner, som är vuxna flyttade ut åren innan giftermålet med Nilla. Nio år senare blev hon änka efter Johannes och levde ensam tills hon går bort 71 år gammal. Sina sista år levde hon som inhysesshjon.⁴⁶

Johanna Svensdotter från Möraps socken hade en oäkta dotter Anna som var tre år gammal när hon dömdes 1866 för barnamord på ett gossebarn. Hon återvänder till orten och sin dotter efter avtjänat straff. 1876 fick hon en oäkta son, Nils Peter. Hennes dotter Anna konfirmeras 1877 och två år senare så gifte Johanna sig med en änkeman Måns Troedsson. De fick en gemensam son Joel 1879. Johanna och Måns levde tillsammans till dess att han gick bort 1918. Ett par år innan så flyttade Nils Peter hem till dem, och levde en tid tillsammans med sin mamma och styvfar. När Johanna blev äldre och änka så valde hon att bo den sista

44 SCB, Kohortdödligheten i Sverige. Dödlighetsutvecklingen fram till 2019, s 32 Demografiska rapporter 2020:3

45 Löderup (L, M) AI:22 (1886–1895) Bild 105 / sid 268 Riksarkivet Lund

46 Tåssjö (L) AII:1 (1900–1922) Bild 650 / sid 54 Riksarkivet Lund

perioden hemma hos sin son Joel med familj, där bodde även under en tid Nils Peter. Hon avled 95 år gammal år 1930.⁴⁷

Elna Stefansdotter är den fjärde kvinnan som vi kan se får ett liv där hon återgick till samhället. Till skillnad från de tre ovan så kom hon inte att gifta sig. Hon bodde kvar i Helsingborg efter avtjänat straff och landade i kvarteret Amerika på söder i Helsingborg. Ett område som idag räknas till typiska arbetarkvarteren där fattiga arbetare bodde trångt och smutsigt. Elna hittade en plats i industrialiseringens Helsingborg när merparten av Helsingborgs storindustrier etablerades efter 1870. Närheten till järnvägen och hamnen gjorde att kvarteret på söder, däribland kvarteret Amerika, blev bostadsplats för många män och kvinnor som sökte arbete i de tunga industrierna. Elna fick totalt fyra barn utom äktenskapet och tre av dem nådde vuxen ålder. Två av dem gifte sig, en valde att emigrera till Amerika. Elna själv fortsatte att bo ensam och gick bort 1918 – 79 år gammal.⁴⁸

47 Strövelstorp (L, M) AI:25 (1873–1877) Bild 108 / sid 105 Riksarkivet Lund

48 Helsingborgs stadsförsamling (Maria) (M) AI:83 (1884–1890) Bild 156 / sid 2467 Riksarkivet Lund

7. Diskussion

Genom att studera de fjorton kvinnornas liv, val och öde så kan ett resultat tecknas. Den första frågeställningen, vilka kvinnorna var och om deras uppväxt på något sätt stack ut? De fjorton skånska kvinnorna i undersökningen är födda och uppväxta på landsbygden. Deras föräldrar är en del av den, under 1800-talet, växande underklassen inom jordbruket. Som Lindstedt Cronberg lyfter fram i sin avhandling *Synd och skam* så blir kvinnorna med automatik en utsatt grupp med få möjligheter i livet. Lindstedt Cronberg benämner gruppen som proletärer och utan någon egendom eller arv som kunde hjälpa dem vidare i livet. Om kvinnorna skulle hitta en man så var det deras egen uppgift att försöka hitta en lämplig kandidat, giftermålet var den möjligheten som en fattig omyndig kvinna hade att skapa ett eget hem med tillhörande framtid.⁴⁹ I studien så framgår det inte heller några särskilda öden eller händelser som gör att de studerade kvinnorna skulle vara extra sårbara eller präglade av brottslighet.

Uppsatsens fjorton kvinnor var samtliga pigor till yrket, med undantag av Ingar Andersdotter som var gift. Intressant är jämförelsen med Gun-Britt Johanssons avhandling. I det arbetet identifierades 74 kvinnor som dömts för barnamord. 47 av dessa var verksamma i jordbruket, men där var merparten jordägande och inte en del av underklassen.⁵⁰ Det kan förklaras av att strukturen på ägandet av jord skiljer sig mellan det rika och bördiga Skåne med ett Norrland där det var en större tillgång på mark som gav sämre avkastning. Däremot så stämmer bakgrunden för studiens kvinnor med Nilsson och Erikssons resultat i boken *Ilska, desperation och lömska försåt*. Där var 97 kvinnor av 103 pigor i deras studie av barnamordsdömda kvinnor vid Göta hovrätt 1861 – 1864.⁵¹ I Nilsson och Erikssons bok finner vi också ett resonemang runt motivet som stämmer väl med denna studie. Det handlar om två förklaringar, dels att man saknade möjligheten att själv ta hand om och försörja barnet, dels att man skämdes för sin situation och den vanära som den innebar. I uppsatsen så är det inte någon av de undersökta kvinnorna som direkt uppger svårigheterna med försörjning, utan domarna lyfter mer fram skammen och förtvivlan över att ha satt sig i en besvärlig situation. Detta menar Nilsson och Eriksson kan vara en traditionell förklaring som

49 Lindstedt Cronberg, 1997, s 178 - 185

50 Johansson, 2006, s 32

51 Nilsson & Eriksson, 2020, s 85

är vanskelig att rakt av föra vidare. Att det allt för ofta är samma svar till motiv som förs fram, ibland inte ens av kvinnorna utan mer som ett faktum från domstolen. I de tre rättegångarna som genom uppsatsen analyserats djupare så är det just kvinnornas egna berättelser som är mer omfattande. I samtliga dessa tre så berättar kvinnorna att de inte vågat berätta, eller blivit bortstötta av sin fästman när de berättat om sin situation. Men framför allt Else Hansdotters beskrivning av sina känslor efter födseln, när hon först vill ta upp sitt barn och kyssa det för att sedan börja slå dess huvud mot ett vattenkar i stallet får en att tänka på en handling gjord i panikreaktion, precis som Nilsson och Eriksson lyfter fram som en mer modern tolkning av motiv.⁵²

Ingen av studiens fjorton kvinnor har tidigare begått något brott. Även det stämmer med resultaten i Nilsson och Erikssons verk. Fyra av kvinnorna har tidigare fött ett oäkta barn, tio var förstföderskor. Mannen nämns i tre av rättsfallen och namnges av kvinnan. Barnamord var ett kvinnligt brott och som kvinna var hon ansvarig för sin sexualitet. Allt i enlighet med den samtida normen. Men Lindstedt Cronberg har i sin studie *Synd och skam* påvisat att bland de obesuttna klassens giftermål var mer än 50% av kvinnorna redan gravida när de vigdes.⁵³ Gravitet var ett skäl att gifta sig. I denna studie så möter vi två kvinnor som inte får det resultatet, männen de pekar ut som ansvariga svär sig fria och kvinnorna står där själva med sin gravitet. I ett fall så skäms kvinnan så mycket att hon väljer att inte berätta för sin partner. Männen som pekas ut är i vårt material från samma obesuttna klass, drängar på en gård i närheten. Detta stämmer väl med resultaten i Nilsson och Erikssons bok.⁵⁴

När det gäller huruvida kvinnorna i studien kunde återvända till samhället efter avtjänat straff så är det ett resultat som ser ut som följer. Av de fjorton kvinnorna så är det fyra som når den tredje nivån, där de bildar familj och försörjer sig. Tre av dem gifter sig, en lever ensam. Fyra kvinnor av fjorton är 28% vilket kan verka som ett dåligt utfall av möjligheten att återanpassa sig till samhället. Men inte i något fall så kan vi se någon kvinna som återfaller i samma eller annan brottslighet. Nilsson och Eriksson menar att barnamord är en speciell form av kvinnligt våld som särskiljer sig. Det är en handling som präglas av en press att försöka behålla en status och position snarare än ett klassiskt brott som stöld, fylleri eller prostitution

52 Nilsson & Eriksson, 2020, s104-108

53 Lindstedt Cronberg, 1997, s 198–200

54 Nilsson & Eriksson, 2020, s 95

där återfall var mer frekvent.⁵⁵ Ett resonemang som stämmer väl med resultatet och undersökningen i uppsatsen.

55 Nilsson & Eriksson, 2020, s 186–190

8. Sammanfattning

Syftet med uppsatsen var att undersöka livet innan, under och efter det att ett antal kvinnor begick en brottslig gärning och dödade sitt eget nyfödda barn, ett barnamord. Kvinnliga våldsbrottslingar är ovanliga på så sätt att de i jämförelse med män är så få. Men detta endast om man undantar barnamord som är ett uteslutande kvinnligt brott. Även om män kan dömas för medhjälp⁵⁶. Kan vi förklara hur en kvinna väljer att ta livet av sitt nyfödda barn genom att studera deras uppväxt och motiv till brottet. I uppsatsen så är de fjorton studerade kvinnorna en del av den agrara underklassen, döttrar till icke markägande familjer på landsbygden. Deras uppväxt är inte avvikande på så sätt att det sker något som gör att de senare i livet blir brottslingar. Samtliga kommer att bli pigor på andra gårdar i närområdet vid senare tonåren.

Genom att studera domarna mot åtta av kvinnorna så ser vi ett gemensamt motiv om att man är förtvivlad om sin situation, att man antingen inte vågar berätta för sin fästman, eller mer vanligt att denna väljer att förneka sitt stöd. De döms till barnamord, till tre till åtta års fängelse. Efter avtjänats straff så kan kvinnorna delas in i två grupper, de som lyckas ta sig tillbaka till samhället genom att gifta sig eller försörja sig på egen hand och de som inte har den möjligheten. Den senare gruppen lever ett kort och hårt liv efter avtjänat straff där de i ett par fall dör fattiga och sjuka. De som återvänder till samhället har en betydligt längre livslängd och i de flesta fall får möjlighet att åter bilda familj. Av fjorton kvinnor i studien så är det fyra kvinnor som räknas till denna kategori.

⁵⁶ Nilsson & Eriksson, 2020, s 25–26

Källor och litteratur

Otryckta källor

Stockholms stadsarkiv

Fängelsearkiv

Centralfängelset på Norrmalm (A, AB) D2B:6 (1865–1866)

Riksarkivet Lund

Kyrkoarkiv och husförhörslängder

Helsingborgs stadsförsamlings (Maria) kyrkoarkiv, SE/LLA/13171/A I

Malmö Caroli kyrkoarkiv SE/MSA/00553/A I

Strövelstorps kyrkoarkiv SE/LLA/13377/A I

Onslunda kyrkoarkiv SE/LLA/13298/A I

Gudmuntorps kyrkoarkiv SE/LLA/13120/A I

Tåssjö kyrkoarkiv SE/LLA/13425/A I

Löderups kyrkoarkiv SE/LLA/13262/A I

Domböcker

Villands häradsrättsarkiv , SE/LLA/10072/A I a

Oxie Häradsrätts arkiv , SE/LLA/10050/A I a

Södra Åsboshäradsrätts arkiv , SE/LLA/10059/A I a

Ingelstads häradsrätts arkiv 1865, Domböcker vid urtima ting

SE/LLA/10032/A I b/9

Helsingborgs stadsarkiv: Rådhusrättens och Magistratens arkiv, Domböcker i brottmål

SE/LLA/10092/A I b/16

Kristianstads stadsarkiv: Rådhusrättens och Magistratens arkiv, Brottmålsdomböcker

SE/LLA/10140/A I c/16

Malmö Stadsarkiv

Domböcker

Rådhusrätten i Malmö 1, Domböcker i brottmål

SE/MSA/00811/A/A 1/A 1 D/A 1 DA/17

Tryckta källor

SCB, Kohortdödligheten i Sverige. Dödlighetsutvecklingen fram till 2019, Demografiska rapporter 2020:3

Litteratur

Bok

Bandmann, Kerstin, 1988. *Centralfängelset å Norrmalm 1827–1896: en studie av kvinnliga fångars liv på 1800-talet*. Stockholm, Stockholms universitet, Institutet för folklivsforskning.

Blomqvist, Hans & Waldetoft, Dan, 1997, *Zimmermans hotell: Linköpings läns cellfängelse 1846–1946*, Stockholm, Nordiska museet,

Hagelin, Helena, 2010, *Kvinnovärldar och barnamord: makt, ansvar och gemenskap i rättsprotokoll ca 1700–1840*, Göteborg Institutionen för historiska studier, Göteborgs universitet,

Johansson, Gun-Britt, 2006, *Synderskan och lagen: barnamord i tre Norrlandslän 1830–1870*, Umeå, Umeå universitet: Sociologiska institutionen.

Lindstedt Cronberg, Marie, 1997. *Synd och skam: ogifta mödrar på svenska landsbygden 1680–1880*. Lund: Studentlitteratur.

Myrdal, Janken & Gadd, Carl-Johan (red.), 2020, *Det svenska jordbrukets historia Bd 3 Den agrara revolutionen : 1700-1870* Natur och kultur/LT i samarbete med Nordiska museet och Stift. Lagersberg,

Nilsson, Roddy & Eriksson, Marie 2020, *Ilkska, desperation och lömska försåt: våldsamma kvinnor i 1800-talets Sverige*. Lund: Nordic Academic Press.

Thurén, Torsten & Werner, Jack, 2019, *Källkritik*, Fjärde upplagan, Stockholm, Liber

Tidskrift

Nilsson, Roddy 2017. Hat, förtvivlan och kärlek. Kvinnors dödliga våld under senare delen av 1800-talet, *Historisk tidskrift* Vol.137 Nr 1 2017

Webbsidor

JPInfonet (uå) Strafflagen 1864 *JPInfonet*

https://www.lagboken.se/Lagboken/start/ordning-och-sakerhet/polislag-1984387/d_3276104-strafflag-1864 2023-04-26

Folkhälsomyndigheten Smittsamma sjukdomar, *folkhälsomyndigheten*

[https://www.folkhalsomyndigheten.se/smittydd-beredskap/smittsamma-sjukdomar/tyfoidfeber/](https://www.folkhalsomyndigheten.se/smittydd-beredskap/smittsamma-sjukdomar/tyfoidfieber/) Senast uppdaterad 2013 Hämtad 20230510